

Hogy nyaraltak a régi budaiak

Szilágyi Erzsébet nagyasszony nyári palotája — A remeték márványcarnokai

Más esztendőben, amikor a tavasz nem ment meg ki végkép a divatból, a nagyhéten már légiószámra özönlöttek el a kirándulók a budai hegyvidéket. Az erdő nyenkor már nási pompába öltözött, zöld lombot sátra vetett árnyékot a fák tövében szőnyegként virító ibolyákra, kankalinokra, báránfajokra s egyéb szerény virágokra; a gyöngyvirág is kihajította lándzsás leveleit, egy-egy korai fehér virága is nyíltni kezdett, mintegy kíváncsi előőrsként nézvéden szét a bokrok alján, hogy eljött-e már az idő az egész sávo virágzás ébredésére. A tavalyi száraz levelek közt gyökök surrantak át, egy-egy kíváncsi felelő rigó meg-megzörgette a sok elhajigált zsiros papírost, mert a pesti ember pesti marad mint kiránduló is s ahol végigmegy, papírhulladékokkal szennyezi be az erdő gyepszőnyegét.

Az idén dideregve nézzük a száraz fákat, melyeken alig reped még a rügy, a gyöngyvirág még téli álma alatt alussza, egy-egy árva barkály kopácsolja nagybuzán a fák kergét, egyébként halotti csend van az erdőben. Nem hallszik kirándulók vig kacaja, nem kergetőznek gyermekek, nem cipelnek felnőttek jól megpakolt elemozsias kosarakat és nem hajigálnak el zsiros papirokat, már csak azért sem, mert a pesti polgárnak az Ur 1924. esztendejében annyi zsirra sem télik, amivel egy papirdarabot összemázoljon. Pedig milyen szép helyek vannak mindenfelé a budai hegyek közt! Szép ez a hegyvidék még most is, hát még milyen lehetett századokkal ezelőtt, amidőn az ósvadonba csak itt-ott kezdett behatolni az emberi kultúra. A völgyekben kis faluk húzódtak még már akkor is, de ezek a faluk szinmagyarok voltak. Két nagy követel ut vitt ki a Pilisi-hegyeken át a világba, pontosan azok az utak, melyek ma is megvannak: az egyik az akkor még *Felkeszinek* nevezett Budakeszi út, a másik Nyéken keresztült Hídegkutra. Ez a Nyék a török világban teljesen eltűnt, nevét is csak Döbrentey Gábor újította fel 1847-ben, mint dülö-nevet a mai Lipótmezőből északra. Ennek a két útnak mentén kezdődött meg a város terjeszkedése a hegyek közé. A Budakeszi-ut, az ugynevezett Ferencfalom villái közel száz esztendőös multra tekinthetnek vissza, amennél a történelmi hagyományoknál, gyökértelen fővárosi lakosságnál óriási múltat jelent. De aki ezek között a megfakult nyaralók közt jár, melyek még a múlt század romantizmusát hirdetik „Tündilla”, „Csendilla”-féle felirataikkal, nem is képzeli, hogy minden régiségük mellett milyen fiatalok ezek az ódon lakok, mert az oklevelek világa szerint hatszáz esztendővel ezelőtt már megkezdtek a budai polgárok a nyaralást ezen a vidéken.

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Ételi*

Cím: *Hogy nyaraltak a régi budaiak*

Forrás: *Szózat*

3m.

(Hely)

1924. 4. 24.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Kispest a mai Tabán helyén

Csánki Dezső, az Országos Levéltár nagytudományi főigazgatója két évtizeddel ezelőtt az esztergomi káptalan elfakult okleveleiből hangyaszorgalommal összeállította egy ilyen budai nyaraló történetét. Eddig ez a legrégebbi adatunk budai őseink nyaralásáról. Ezt a nyaralást még nem lehet a mai értelemben számítani, inkább kis vidéki birtok volt ez, melyen azonban századokat megért erős kőház állott, hogy befogadja a gazdát, ha a távoli Buda várából kiköltözik a gazdasági munkálatok vezetésére vagy ellenőrzésére. Szóval major volt ez a ház és a hozzátartozó gazdaság, mely alighanem Óbudáig elért a mai Zugligrétig. Bizony messzeeső helyek voltak ezek akkor a fővárostól. Egész Buda csak a Várhegyből állott, alatta egy *Tótfalu* nevű község lapult meg a Krisztinavárosi oldalon, a mai Tabán helyén Kispest volt, a Lukács- és Császárfürdő helye *Felhevíz* faluként szerepelt s rajta jóval túl emelkedtek Óbudán a régi városban a királyi vár és a prépostság tornyai. Tótfaluhoz legközelebbi helység *Nyék* volt nagy királyi kúriával és vadaskerttel, közben pedig, ahol a Hídegkutra-ut kiágazik a Budakeszi-útból, vagy pestieknek szólva: a hüvösvölgyi villamosvonal elváltik a zugligrétig, ott állott a mai *Szép Hóna*-vendéglő helyén az a régi kőház, melyet 1333-ban a latin oklevél magyarul „*Kunhszpan Maúra*” vagyis *Kunc Ispán majorja* néven emlíget. Az oklevél kiállított majdnem mind németnevi városi esküdtek s ha mégis magyarul ismerik ezt a majort, azt mutatja, hogy nagyon régi lehetett az már akkor, még abból az időből való, amikor nem a később beköltözött németek adták meg Budavárának nemzetiségi jellegét. Maga Kunc ispán, aki egykor Buda város bírója volt, ekkor nem élt s a majort unokája, Jakab mester adja el az oklevél szerint szeretett nagybátyjának, Kuncilin ispánnak, aki akkor volt a város bírója, Kuncilin több, mint husz évig szerepelt még ennek a majornak gazdjaként; utána a majort átvándó per tárgya a mai Császárfürdő helyén levő felhívási kereszties lovgok háza és az esztergomi Szent István prépostság közt. Már az első oklevél kifejezetten emlígeti a birtokon levő kőépületet, melyet közel kétszáz esztendő múlva már palotának neveznek. Tartoztak hozzá kert is, szőlő is, kaszáló, kőbánya, szántóföld, forrásvízek és folyók.

Osztályozás

Tárgy

796:613.7

Hely

Idő

"12/19"

Személy

Nyaralás tizenhat forintért

A majornak előkelő bérlője akadt 1461-ben, de lehet, hogy már előbb is valamilyen. Alighanem nagyon rövid uton bérbe vette Mátyás király anyja, Szilágyi Erzsébet nagyasszony évi 16 aranyforintért, ami körülbelül 700 aranykoronának felel meg. Régebb egy budavári ház is tartozott ehhez a birtokhoz, de ez közben nagyon rozoga állapotba került. *Sibenlinder János*, az óbudai királynéi vár, egyetlen németnevi kapitánya előzőleg még éppen kétszeresét fizette ennek a bérösszegnek, de a nagyasszony 16 forintot is elegendőnek talált. A bér valószínűleg ő állapította meg, mert házasa után a kanonokok nagyban panaszkod-

nak a királynak, hogy a nagyasszony erővel foglalta el és tartotta megszállva az ő budai majorjukat. De a haszonbért legalább fizette. Hanem amikor meghalt, Mátyás király nyéki udvarbírája tette rá a kezét 1484 végén s ez a Rászkai Balázs most már egy fillért sem fizet érte. 1496 után több adat aztán nem kerül elő erről a nyaralóról, melyet az oklevelek szerint a nagyasszony személyesen lakott, a körülötte levő faházakban pedig eselése huzódott meg. Volt köztük egy juhász is, valami Barnabás nevű, aki nagyon tudományos ember lehetett, mert megmaradt egy latinnyelvű levél, melyet a nagyasszony hozzá intézett.

Ezeknek a házaknak a helyén ma a hadapródisz-kola óriási tömbje terül el.

De voltak a budai hegyvidéknek más hívei is, akik télen-nyáron itt laktak. A Pilisi hegyek barlangjai tele voltak remetékkel, akik a világtól elvonulva ájtatos szemlélődésekben töltötték életüket. Ezeket 1250 körül Ózséb esztergomi kanonok összegyűjtötte és a Hármásbarlangnál kolostort alapított rózsiákra. Egyik utóda, Lőrinc, a Hárshegy aljában építtetett nagy kolostort, melynek gyakori vendége volt a rend krónikása szerint Róbert Károly király is, aki saját asztaláról is küldött ételt a barátoknak. Ezekből a remetéből fejlődött ki az egyetlen magyar alapítású rend, a Pálosok szerzete, melynek ez a szentlőrinci kolostor volt a központja. Idetartoztak a később Német-, Lengyel-, Spanyolországban és Portugáliában alakult rendházak is. Nagy Lajos megszerezte a kolostornak Remete Szent Pál testét Velencéből. Feje azonban előzőleg Csehországba került és csak hosszú huza-vona után tudta II. Lajos király elhozatni fölük.

A Szép Juhászné borospincéje

Ez a Szent Lőrinc-kolostor a mai Szép Juhászné-vendéglő helyén állott. Akkora teleppe fejlődött ki, hogy Mátyás király idejében már ötszáz barát lakott benne. Gyönyörű márvánnyal kirakott temploma volt faragott kőrussal s szép orgonával; volt vízvezetéke, két márványos kutja, fürdőháza. A barátok akkora urak voltak, hogy pallosjogot is kaptak saját birtokaikon. Mátyás király nagyon szerette őket és sűrűn kijárogatott hozzájuk s mint Eggerer, a rend történetírója büszkén jelenti: „*lelkét felüdíteni a boros pincébe is lement*“. Bizony ennek a régi dicsőségnek egyéb nyoma nincs is ma már, mint a borospince egy része, melyben ma a koresmáros magában üdítgeti lelkét, mert hacsak egy-egy budakeszi szekeres be nem tér hozzá, más vendég még nem tévedt ide az idén. Ha már borospincéről van szó, nem hallgathatjuk el, hogy egyik kut is megmaradt a barátok idejéből.

1526-ban a törökök pusztítottak el mindent: a szerzetesek nagyrésze elmenekült, a huszonöt ottmaradtot felkoneolták és teljes tíz napig dúlták, romboltak és égették az egész várost kitevő gyönyörű kolostort, melyből 1756-ban Batthyányi József gróf egy hivatalos szemlén már csak két téglá- és kőfalmaradványait és a szerzetescellák alapfalait találta meg, azonkívül nyugat felől valami hatalmas faldarabokat, melyekből toronyra lehet következtetni, közbül pedig egy szép faragott kövekkel kirakott kuttat látott. Azóta ezeket a falmaradványokat is elhordták, a kövekből épült Budakeszi-uton a Szent László-kápolna, a Csólics báró villája és maga a Szép Juhászné-vendéglő. Érdeklődtem a vendéglősnél, hogy tud-e valamit ennek a helynek multjáról. Annyit hallott, hogy egy régi kolostorból „alakították át“ a vendéglőt és hogy egy alagut visz fel innen a budai Várba. Hogy honnan indul ki az alagut, amelynek bejárása már beomlott, nem tudja senki. Mikor kételkedni kezdtem az alagut tárgyában, két vén sváb munkás rögtön tanunak sietett s a legkomolyabban állította, hogy az ő gyermekkorukban még rendes közlekedés folyt ezen az alaguton; a csempészek itt hordták be a friss húst hetipiácra a Várba, hogy a vámot elkerüljék, sőt volt az alagutnak egy ága, amely Óbudára vitt a Flórián-térre, ezt is a csempészek használták.

Frimwalder ezredesné sajátságos alapítványa

A szabadságharcokor, Buda ostroma alkalmával az osztrák kémek erre szöktek be a Várba s vitték a híreket Hentzinek a magyar sereg hadállásairól. Az öregek nagyon sajnálják, hogy az alagutát már nem lehet használni, mert bizonyosan sok kincs is van elásva benne még a török világból. Nézetük szerint a fináncok temették be az alagut bejáratát, hogy a csempészek ne használhassák.

Ime, ilyen érdekes ujságokat tud meg az ember a Szép Juhászné-vendéglő udvarán esikorgó tavaszi hidegben, ha egy négyszáz éve elpusztított kolostor nyomait keresi. Szives viszonzásul én is közöltem velük egy adatot. Nevezetesen, hogy a Déli Vasut budai állomásának helyén katonai temető volt és 102 évvel ezelőtt Frimwalder ezredes özvegye férje emlékére kápolnát építtetett és egy remetét helyezett el benne. Azonkívül alapítványt tett a városnál, hogy ebből a remete eltartására világvégéig napi öt krajcárt folyósítsanak. Ajánlottam nekik, hogy tegyenek lépéseket ennek az alapítványnak kikutatása tárgyában s azután folyamodjék valamelyikük a remetei állásért. Ugy megélhet belőle, mintha nyugdíjas köztisztviselő volna s esetleg mentesíteni is lehet járandóságát a jóvátételi bizottság beavatkozásától és nem szánálnak e belőle húsz százalékot. Mikor eljöttem, még igen élénken tárgyalták az ügyet. Lehet, hogy megpróbálják. Mindenesetre figyelmeztetem előöre a főváros vezetését, hogy nézzen utána, mi lett a Frimwalderné alapítványával. Szabad látni és napi öt krajcár járandóság nem megvetendő dolog a mai viszonyok között, s most, hogy így napvilágra kerül a dolog, sok pályázó akadhat rá.

Etédi.